

Анатолиј Алексијев

Руска академија наука, Институт за руску књижевност, Петроград, Русија

Свето писмо и његови преводи

Abstract: Чланак обрађује ситуације у којима су преводи Библије постигли сакрални статус или су чак задобили предност над изворним обликом. Рад указује на чињеницу да је богослужбена употреба некога превода често изједначавала тај превод са самим Светим писмом у изворном облику, и да је изузетни значај неких превода у историји и култури појединих народа давао им неку врсту предности над изворником. Књижени превод је постајао нормативан у европској култури, јер је такав превод налагао јединствени и непоновљиви карактер диглијске садржине, затим богослужбена употреба диглијских текстова и традиционална егзегеза. Писац наглашава јединствени и непорециви статус изворног текста Библије наспрам свих превода. Свето писмо је у својој природи натконфесионални текст, док су преводи више-мање једнокултурни и једноконфесионални преноси.

Key words: Свето писмо, Таргум, јеврејски језик, грчки језик, диглијски преводи, осавремењени преводи, изворни текст — преведени текст, народни језик, богослужбена употреба, диглијски канон.

Први преводи Светога писма сачињени су много пре хришћанске ере. Изазвали су их социјални и историјски разлози, пошто је јеврејски језик изумро у време док су се Јевреји налазили у изгнанству, а арамејски заузео његово место као говорни језик. Да би се Свето писмо приближило обичном човеку (Нем 8, 8), настао је арамејски Таргум. Израилско богослужење је садржавало читање (чтеније) од једног до три стиха на јеврејском, да би уследио превод на арамејски, при чему је Свето писмо читано са свитка, а Таргум казиван усмено.¹ Временом је арамејски Таргум бивао фиксиран и забележен. Изгледа да је и настанак Септуагинте проистекао из истих разлога, па би се за њу могло рећи да је то александријски Таргум на грчком језику. Вавилонска кула је породила множину племенских језика, а вавилонско ропство — множину освештаних језика.

Таргум није имао функцију изван синагогалне употребе. Његов усмени и помоћни карактер непрестано је наглашаван, па није било разлога да се на њега гледа као на свети текст. Међутим, неке специфичности настанка

* Из: *Interpretation of the Bible, International Symposium on the Interpretation of the Bible*, Љубљана, 1998, 1387–1398. С енглеског језика превео Предраг Ракић (rrakic@sezampro.rs).

¹ McNamara, M., „The New Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch“, *Analecta Biblica* 27a; Biblical Institute Press, Rome, 1996, 40–41.

Септуагинте, према Аристеевом писму, показују да њен настанак окружује свештени ореол. Ову чињеницу подржава мноштво грчких рукописа Септуагинте пронађених у Кумрану, као и њени чести наводи у Новом завету.² С појавом арамејског Таргума, у канон су унете неке главе у Књизи пророка Данила и неки стихови у Књигама Јездре и Јеремије исписани на арамејском језику.³ Појаву грчког Таргума, што ће рећи: Септуагинте, пропратила је велика збирка књига на овом језику које су ушле у Септуагинту;⁴ штавише, подстакла је и да се Нови завет састави на грчком језику. Тако, чак и у библијско доба превод Септуагинте је породило феномене који су превазишли непомредне интенције преводаца.

Стање се изменило настанком хришћанства. Распрострањеност грчког језика учинила је да новозаветни текст прекорачи границе и уђе у јеврејску заједницу. Упркос своме међународном карактеру, грчки ипак није био говорни језик свих народа у средоземном свету, па су већ у 2. столећу настали преводи Новог завета на латински, сиријски и на друге језике.

Када говоримо о врсти превођења данас, имамо на уму књижевне или уметничке преводе, иначе познате из превода књижевних дела. У старом свету и у средњем веку карактеристично је за ове преводе да су изменили целокупну социокултурну слику изложу у изворном тексту, и уклопили се у нове околности. На овај начин је настала староримска књижевност као плод превођења старогрчких текстова на латински. Исти образац је коришћен касније у медитеранској и ренесансној Европи, када је књижевност на народном језику развијана под утицајем класике и кад је сликање поставило библијске догађаје и личности у сувремени миље. Буквални превод се тражио само за законске текстове, и зацело је само овакво превођење било прикладно за Библију. Буквални, вербални начин превођења је пожељан из два разлога: захтева га, прво, јединствени и непоновљиви карактер библијске садржине и, друго, богослужбена употреба библијских текстова. Библија као таква није подстицала феномен буквалног, дословног превођења; међутим, овакву врсту превођења учинила је нормативном и општеприхваћеном у европској култури. Превод Библије спада у превођење где је веома непожељно било какво прилагођавање садржине новом културном контексту; напротив, можемо тврдити да управо социокултурну ситуацију у њеној свеукупности треба прилагођавати библијском тексту и библијској садржини.

Језици који су били говорни језици читалаца Светога писма — нису говорни језици данашњих хришћанских народа. Међутим, чак и данас библијски текстови на изворним језицима задржавају свој значај као примарни извори

² Неке податке доноси Orłinsky, N. M., „The Septuagint as Holy Writ and the Philosophy of the Translators“, *Hebrew Union College Annual* 46 (1975), 89–114.

³ Наиме, Дан 2, 4 – 7, 28; Језд 4, 8 – 6, 18; 7, 12–26; Јер 10, 11; Пост 31, 47, где је назив Галеда *Jeṯar Saḥaguyi*.

⁴ То су: Посланица Јеремијина, Варух, Товит, Јудита, Премудрост Соломонова, 1–2 Јездрина, 1–3 Макавејска, Молитва Манасијина, 151. псалом, Песма тројице младића, Сузана, Вел и Драгон.

богословља; осим тога, као предложак за нове преводе, они постоје као неутуђиви део верског живота, више као симбол неголи као стварни чинилац. Данас су међу хришћанима библијски преводи популарнији него оригинални текстови. Отуда настаје парадоксална потреба да се разлучи Свето писмо у изворнику од његових превода. Заиста, у хришћанским заједницама постоје неке тенденције у правцу неуважавања начелних разлика између превода и изворника, што, иначе, увелико раздваја једно од другог.

За почетак ћемо рећи да су лингвистичка неизвесност и неразумљивост оригиналног библијског текста, с једне стране, и разумљивост превода на народним језицима, с друге стране, поништиле те разлике и промениле стање ствари у корист превода. Будући да је разумљив, превод стиче свој друштвени значај и преноси ону стварну идеју изворног текста у ум верних. Ако се пак један једини превод користи у једној хришћанској заједници, он се временом може сматрати беспрекорним и адекватним изразом Благих вести. А ако овакво стање устраје дуго времена, та заједница може бити склона да тај превод канонизује, да га сматра освештаним текстом. Тако нешто опажамо данас у Русији. Први потпуни превод Библије на руски објављен је 1876. г. Одмах по његовом штампању публиковано је много критичких чланака и изнето мноштво примедби по новинама и часописима. Очекивало се да се тај материјал искористи приликом ревизије превода, али су конзервативна традиција руског верског живота и друштвени немири који су довели Русију до 1917. године омели било какав нови подухват на ревизији превода, а што је било још отежаније у време комунизма.

Превод из 1876. издао је свети синод и имао је за сврху „назидавање верних читањем дома“. Међутим, временом је постао једини литургијски текст свих протестантских заједница у Русији, и повремено се употребљава на православним и римокатоличким богослужењима. Првобитна критика превода је у међувремену прерасла у неку врсту његовог обожавања. Услед тога, данас постоје мале могућности за објективну богословску и филолошку процену овог превода, а свеукупно стање омета озбиљан рад на новим преводима Писма. Историјска случајност преузела је на себе карактеристике природног феномена. И тако, постојање једног јединог превода Светога писма у друштву постаје знаком (индикатором) једног културног обрасца.

Други разлог за изједначавање Светога писма у оригиналу са преводом јесте богослужбена, литургијска употреба превода. Важност овог чиниоца опажа се у историји Римокатоличке Цркве. Неки сматрају да је ова Црква била ставила вето на превођење Светога писма на народне језике као такве; међутим, у ствари је била забрањена богослужбена употреба таквих превода. Јан Хус је био осуђен, али не због издања Чешке Библије 1488. године. Око 40 штампаних различитих немачких превода појавило се пре него што је Мартин Лутер објавио *Die Deutsche Bibel* 1534, али ти преводи нису изазвали забрану од Римске Цркве. Једино је настојање нове хришћанске заједнице да из Лутеровог превода чита на богослужењу изазвало оштро реаговање ове Цркве. Богослужбена употреба неког превода изједначава га

са самим Светим писмом у изворном виду, па се језик превода почиње сматрати светим. Исто тако, латински превод звани *Вулаџа* настао је као плод богослужбених реформи папе Дамаса (366–384). Зна се да је овај папа био ревностни поборник првенства Римске столице, и да је сву своју енергију био усмерио, прво, на обликовање латинског обреда лишеног грчке прожетости и, друго, на превод целе Библије с грчког на латински. По његовој жељи, овај други задатак је обавио блажени Јероним. Тешко је поверовати у то да свакодневни (*vulgatus*) латински језик буде упошљен у превод Библије, која се самим тим почела употребљавати на богослужењу. Крајем 4. века латински је био свакодневни, говорни језик народа у којима је Римска црква имала своју организацију. Тако, ова реформа није тежила томе да се Свето писмо учини разумљивим обичном човеку; овакве папине радње тицале су се Цркве и канонских разлога.

Неразговорност Светога писма не може се сматрати погрешком; то је та његова карактеристика с којом се мора рачунати. Међутим, са неразговорношћу превода мора се рачунати једино ако он одражава изворни текст; иначе, треба га сматрати погрешним. У међувремену, богословском употребом превод стиче предност над изворним Светим писмом, па се не само с неразговорношћу него и са погрешкама мора повремено рачунати. На пример, превод Јеванђеља на црквенословенски из 9. столећа остао је све до данас једини богослужбени текст Руске Православне Цркве. Његова већа грешка је код Јн 8, 56: „Аврам, отац ваш, *дио ди* рад да види дан мој; и виде и обрадова се“.⁵ То је једино читање од постојећих свих рукописа и штампаних издања црквенословенског превода. Грчки текст је у аористу: *igallisato* („дио је рад“), и нема ни трага од погодбеног начина. Овако то место преноси и синодски превод на руски језик.

Услед великог интензитета православног богослужења и изобиља обреда, читање Светога писма код куће није било примарно у руском духовном животу. Отуда је текст читан на богослужењу сматран освештаним услед друштвене условљености његове употребе; наравно, био је то превод, кроз историју црквенословенски, а данас повремено руски. Синодски превод је задобио широку читалачку публику у Русији и омогућио настанак великог броја протестантских деноминација које опстају на разумљивом библијском тексту. Међутим, вредно је приметити да индивидуално читање Светога писма како у изворнику, тако и у преводу, чини га у извесној мери профаним. Неки верују да максимална привлачност извесног превода може имати позитиван утицај на његову верску валидност, па се труде да библијске преводе украсе новинама стилског и семантичког порекла, употребом необичних израза како би се одржала читаочева пажња. Међутим, ово је узалудан и чак опасан посао, јер води сувише далеко од аутентичног текста Светога писма изласком у сусрет индивидуалним нахођењима. Најбољи импулс за нови библијски превод пружиће потребе једне хришћанске заједнице, по-

⁵ J. M. Reinhart (Бечки универзитет) љубазно ми је скренуо пажњу на ово читање.

што је литургијска или комунална употреба Светога писма природни услов за његово постојање.

Неки преводи имају изузетан значај у историји и култури неких народа; ова чињеница даје им неку врсту предности над Светим писмом у изворном виду. Такву улогу су одиграли многи преводи у протестантско доба: утабали су пут верским реформама, постали су темељ културе једног народа, а одредили су и будући развој књижевног језика. Међу такве преводе спада: *Die Deutsche Bibel* Мартина Лутера, *Краљичина Библија* на чешком (1572–1586) и *Библија* Јураја Далматина на словеначком (1584), као и *King James Version* на енглеском (1611). Временом су преводи ове врсте изгубили свој униконфесионални карактер, приметан у време настанка, и постали су чиниоци националне културе; тако, Лутеров превод и данас има своје поклонице међу римокатолицима у Немачкој. Треба истаћи да је књижевни и социокултурни престиж неког превода веома позитиван чинилац у потоњој катихизацији; он отвара врата увођењу црквености у свакодневни живот. Својевремено непостојање руског превода такве врсте имало је негативне чиниоце у руском духовном животу. Столећима Библија није напуштала зидове црквених здања и богослужбена времена. Упркос распрострањеном присуству монаштва и црквених установа, утицај хришћанства на руски културни живот био је занемарљив. Наши класични писци 18. и прве половине 19. века, као што су Ломоносов и Пушкин, наводили су Библију према немачком и француском преводу;⁶ упошљавање библијских слика и личности у књижевности и уметности било је сведено на европске утицаје. Чим је објављен, први руски превод Светога писма породило је такве горостасне личности какав је Достојевски, што је руској књижевности придало ореол хришћанства. Па ипак, успон атеизма и ширење позитивистичке идеологије међу руском интелигенцијом у другој половини 19. века поставили су нова ограничења упливу Библије, чега последице осећамо још и данас.

Изузетно значајна одлука Тридентског концила да канонизује латински превод Библије, што ће рећи Вулгату, није постао преседан у историји библијског преводаштва; ниједан други превод није тврдио за се да пружа аутентичан текст. Па ипак је ова одлука подстицала обичног човека да превод ставља руку под руку са изворником. Касније, у различитим културним и друштвеним срединама, овакав начин вредновања примењен је много пута. На пример, довољно је споменути праксу руских старообредника у 17. веку. Наиме, током претходног столећа, словенске православне Цркве знале су само за један начин поправке словенског превода Библије — за упоређивање словенског текста библијских књига са грчким изворником. У време антиримокатоличке полемике у 17. веку ово прилагођавање је било толико радикално да је предузимано замењивање извесних хришћанских израза новим лингвистичким калковима. На пример, уместо старог израза *расіјаѣи*

⁶ В.: Unbegaun, В. О., „Lomonosov und Luther“, *Zeitschrift fuer slavische Philologie* 37 (1973), 159–171; Keipert, Н., „Lomonosov und Luther“, *Die Welt der Slaven* 41 (1996), 62–88; Dmitriev, А. Р., „Orthodoxy and Russian Literature“, *Russkaya literature*, 1955, 255–269 (на руском).

предлаган је глагол *укрестїоваїи*, према грчком *stavroo*. Противећи се овој реформи, старообредници су одбацили све верзије словенског превода, осим Острошке Библије, одн. првог штампаног издања словенске Библије, које је предузео чувени издавач Иван Фјодоров у Острогону 1580. С тачке гледишта старообредника, Московска и Цариградска патријаршија биле су на путу да падну у латинску римокатоличку јерес, па су нашли за неопходно да прекину општење с Православном Црквом, као и да престану служити се Светим писмом на грчком као предлошку за исправке. Старообредници су дошли на идеју о националном обрасцу Библије као о самозадовољавајућем обрасцу, који би по својој догматској веродостојности био изнад других превода, па чак и изнад изворног текста. Овакав приступ превођењу карактеристичан је за многе јеретичке заједнице и секте, које са своје стране сачињавају своје преводе Библије као да су, тобоже, аутентични у њиховој верзији.

Тенденција да се избришу разлике између оригиналног библијског текста и његових превода може почивати на побожним осећањима и имати порекло у добрим намерама. А с друге стране, зашто сви хришћански народи нису у истоветном положају кад је у питању однос према речи Божјој? Зашто би Реч Божја долазила некима од нас у историјски и лингвистички разумљивом виду, а другима у неком виду изолученог огледала? Зашто смо од рођења осуђени на раднике од једанаестог часа (Мт 20, 6)? А зацело, треба правити разлику између Светога писма у изворнику и превода, како бисмо избегли ову неправду и осећали неку врсту помирености са оваквим стањем.

Главна начелна разлика између Светога писма у оригиналу и превода састоји се у чињеници што је прво јединствено по природи, док оно друго (превод) није једно и јединствено. Извесне специфичности садржине, као и лингвистички аспект Светога писма, одређени су временом његовог настанка. Не могу се поновити ни време ни Свето писмо, или би било изнад људских способности разазнати у мноштву разнородних видова Благих вести и примесу божанске светлости. Сви ми смо сведоци и учесници у расцепкавању хришћанства на конфесионалне и националне поделе. Јединствена природа Библије штити нас од најгорих последица овог процеса, чини да опажамо једни друге, и заједно се одржавамо као Христово стадо. Међутим, превод нам у светлу промена омогућава да сагледамо Откривење у целини, да схватимо богатство неисцрпне садржине. Данас нема изабраних народа који читају Библију на изворном језику; па и Грци преводе Нови завет. Ово значи да једино Откривење стоји на почетку бележења Божје поруке у људском друштву, као и да је превод главни вид постојања Светога писма у хришћанским заједницама.

Друга начелна разлика између Библије у изворном виду и превода састоји се у чињеници да је Свето писмо предмет истраживања, тумачења и схватања, док је превод очигледни резултат процеса богопознања. Што се тиче Писма, покушавамо да га схватимо; што се тиче превода, покушавамо да га уклопимо у наше схватање Писма. Ниво схватања Писма одражава се у преводу, и сваки језик, свака култура, сваки нараштај покушава да се изрази у

преводима што је потпуније могуће. Може се тврдити да су епохе посебно снажне верске делатности биле обележене преводилачким активностима; на супрот томе, одсуство библијских превода јесте знак верске или друштвене стагнације. Дуготрајне и веома напорне радње на пољу превођења Библије биле су обележје словенских православних Цркава у средњем веку. Пре штампања књиге у 16. веку, Библија је била преведена у деловима или у целисти не мање од 15 пута. Стање се променило у Русији у 18. веку, за време тзв. синодалног управљања Руском Црквом, када су Црква и верски живот били потчињени држави. Било је то доба верског стагнирања. Четрдесетих година 19. века обер-прокуратор Светога синода, кнез Потасов, настојао је да канонизује словенски превод Библије, и само је трезвеност неколицине утицајних руских јерараха спречила овај покушај. Први руски превод Библије појавио се управо у то време; требало је 60 година да се сачини превод и приреди у виду који ће задовољити и државну бирократију и црквене власти. Дуже од једног столећа био је то једини превод Светога писма на руски језик, па је задобио статус скоро званичног текста руског православља и, како сам споменуо, постао је једини богослужбени текст свих протестантских деноминација у Русији. За хришћанство у тој земљи ово има и позитивну и негативну страну. Позитивну, јер сви хришћани користе исту верску терминологију и истоветне облике библијских имена и топонима. Међутим, духовни конзервативизам, негован дуготрајним стагнирањем, толико је снажан да и сама помисао на нови превод изазива сабласан јереси. Као плод тога, неколико нових превода објављених последњих десетак година нису привукли пажњу хришћанских ауторитета и мирјана, па тако катихизација и евангелизација остају у данашњој Русији прерогатив нових верских заједница које немају никакве везе са руским културним и историјским традицијама (мислим, рецимо, на адвентисте).

Разлика између изворне Библије и превода, посматрана с гледишта богословља и текстуалне критике, чини да Свето писмо појмимо као задатак или као циљ, а не као нешто завршено, затворено. Текст Светога писма још увек није фиксиран у његовом коначном виду. У ствари, има више од 5.000 грчких сведочанстава Новог завета од 2. до 16. века, који се мање-више разликују. Варијанте могу имати богословски или чисто лингвистички значај, али, у сваком случају, захтевају различита лингвистичка средства како би се превеле на савремене језике. Трагању за првобитним текстом Светога писма многи нараштаји богослова и филолога посветили су своје животе. Упркос скромним резултатима, не може се рећи да им је труд био узалудан: данас познајемо изворни текст Библије боље неголи хришћанске заједнице између 2. и 20. столећа; наравно, своје новостечено знање морамо преточити у савремене преводе. Рад на библијском тексту подразумева: проучавање текстуалних варијанти (различитих читања), успостављање добро заснованих исправки, тражење одговарајућих паралела у другим сведочанствима (списима), упоређивање датог читања са светоотачким предањем и др. Другим речима, успостављамо библијски текст и стварамо текст превода. А пошто

смо судеоници и у овом са-стварању, морамо се одупрети искушењу и не постати са-аутори или конкуренти божанских писаца Светога писма.

Насупрот ишчекивању, има много тога заједничког између поправљања библијског текста и његовог превођења. Слично средњовековном преписивачу Библије, преводилац се труди да изнађе неколико извора свога рада, међу којима су разни предлошци изворног текста и његови различити преводи. По правилу, он одабира ову или ону варијанту која му се чини поузданом у читавом низу варијанти садржаних у изворима. Употребљава средства рационалне и филолошке критике, узима у обзир традиције црквене заједнице којој припада. Услед тога, два библијска превода на исти језик могу се разликовати међусобно, најпре према лингвистичким средствима која превлађују код једног преводиоца, а затим, према богословском приступу изворном тексту и, најзад, према њиховим предлошцима. На пример, синодски превод на руски језик блиско се држао црквенословенског превода, што се одражава у језику и стилу, и према њему је одређивао избор текстуалних варијанти. Проблем није велики кад је у питању превод с јеврејског масоретског текста, али је веома испољен када се преводи са грчког. Број варијанти међу грчким рукописима Септуагинте веома је висок, те данас не постоје поуздане научне препоруке преводиоцима како да изаберу предлогак (основни текст одакле преводити) (гетингенско издање Септуагинте могло би се сматрати најбољим за ову сврху). Што се тиче Новог завета, сматра се нормалним препустити преводиоцу одабир поузданих варијанти из критичког апарата који уз Нови завет доносе Сједињена библијска друштва.⁷ С овим проблемима не суочавамо се кад су у питању преводи других књижевних дела. Упадљива је снажна тенденција ка изједначавању изворног текста Библије с њеним преводом, запажена и у научним круговима. Чини се да је метод упоређивања сведока поуздан када га примењује средњовековни преписивач како би добио стандардни, најпоузданији текст, али кад га користи савремени преводилац, чини се да је неумесан, јер су то обавили библијски стручњаци.

Јединствену природу Светога писма доводи у питање велико мноштво превода. Њихов квантитет одговара квантитету језика помножених с бројем вероисповести и историјом хришћанског предања у датом друштву. А ово није све. Познато је да су средњовековне преводе произвеле различите функционалне потребе: кад год би затребао библијски текст за богослужење, за егзегезу, за читање у келији и др., био би сачињен нови превод. Данас се ова пракса враћа, и ми морамо дефинисати циљеве и одговарајуће учвршћене карактеристике будућих превода. Данас функционални приступ Светоме писму типа Библије „Благе вести“ полаже пуно право на постојање. Најглавнија и најособитија карактеристика овог начина превођења није његов једноставни или свакодневни језик, како би се могло помислити, него максимум јасноће

⁷ Уп. *Guidelines for Interconfessional Cooperation in Translating the Bible* (Rome, 1987), 5: „Требало би да се преводиоци углавном држе овог текста (= издања Новог завета на грчком Сједињених библијских друштава) ради одабира читања сврстаних под А или под В [...], али могу одабрати и друга добро посведочена читања када је текст сврстан под С.“

и одређеност његових богословских исказа. Такав превод чини експлицитним све што је имплицитно, где су могућа два или више значења. Сигурно, не значи да је све то савршено, али је без сумње покушај користан, пошто данас постоји широка читалачка публика која жели богословски тачан и разумљив превод Новог завета. Пре неког времена је објављен такав превод на руски језик из пера др Валентине Кузњецове.⁸ Преводилац тежи да прикаже све уметничке црте оваквог начина превођења скретањем пажње на стилске појаве, посебно наглашавајући лингвистичка средства песничког ликованја и излажући текст прегледно, као књижевно дело. У исто време, терминологија из јудеохришћанског доба у овом раду долази до израза. На пример, да би превела грчку реч *vaptizo* 'крстити', она употребљава израз *омиват* 'прати', уместо уходаног хришћанског израза *крстїиїи*. На овај начин преводилац избегава веома сложено питање како уклопити нови превод у хиљадугодишњу традицију хришћанства у Русији. На овај подухват треба гледати као на занимљив књижевни приступ, али никако као на поуздано хришћанско тумачење.

Превод Библије типа „Блага вест“ уопште није подесан за традиционалне коментаре, нарочито ако треба упослити тумачења Светих отаца. Главни разлог је то што се код оваквих превода изворни текст преноси веома слободно. Свака традиционална егзегеза је у блиској сизи са исказом библијског текста, те тумачењима и коментарима боље одговарају дословни преводи.

И тако долазимо до следеће начелне разлике између изворног текста Светога писма и његовог превода. Свето писмо је по природи натконфесионални текст. Ово значи да свака хришћанска вероисповест може наћи подршку свога учења у постојећем тексту без прибегавања текстуалној критици или крутом тумачењу. Множина значења је именентна карактеристика Светога писма. Што се тиче пак превођења, непосредна зависност превода од дате хришћанске заједнице спада међу првенствене услове његовог опстанка, и тад је једноконфесионална верзија типичан вид превођења. Конфесионална оријентисаност превођења може се појавити у избору предлошка (на пример, или новозаветног текста у издању Сједињених библијских друштава или према издању Нестле–Аланда или према тзв. византијском тексту Цариградске патријаршије), у давању предности традиционалној или новијој хришћанској терминологији, у стилским квалитетима, нарочито при упошљавању лингвистичког наслеђа, а зацело у давању предности извесним богословским исказима. Тако, ону природну натконфесионалност Светога писма доводи у питање практична једноконфесионалност превођења. С тим у вези вреди споменути да се данашња теорија и пракса Сједињених библијских друштава не повинују сасвим описаном стању ствари. По правилу, дужност нам је да сачинимо натконфесионалне преводне тиме издегнемо евентуалну богословску расправу, као и да свако размимоилажење сведемо искључиво на функционалну сферу. Има неколико успешних подухвата ове врсте; на при-

⁸ *Каноническије Евангелија: Перевод с греческого В. Н. Кузњецовой*, Москва, 1992.

мер, нови превод Библије на чешки језик.⁹ Међутим, овај приступ повлачи за собом истовремено две тенденције: 1) тензија верске природе у тексту често се у преводу замењује тензијом етичке природе; 2) превод мисионарске природе задобија све већи значај, док библијски преводи хришћанске заједнице с дугом историјом и традицијом скоро да и не спадају у делокруг преводилачког рада. Овакав приступ превођењу може се и одобрити ако преводиоци раде у традиционално протестантским народима, али су му неопходне озбиљне поправке ако такав приступ буде примењиван у традиционално православним и римокатоличким народима и језицима.

И тако видимо да само читав систем, низ превода, чини да се божанска порука може пренети на један језик. Била би неопростива тврдња веровати да је само један превод Библије на извесни језик у стању пружити пун и исправан израз изворног текста. Она дуга и спора историја припремања Вулгате може се сматрати добром илустрацијом овог правила. Требало је више од 40 година да се уреди прво издање канонског текста штампаног 1590. (тзв. Сикстина); међутим, следеће издање, само две године касније (тзв. Клементина) објављено је са 4.900 разних поправки.¹⁰

Без сумње, веома је пожељно да се Свето писмо користи у хришћанским заједницама у његовом изворном облику. Преводи треба да га замене, али не и да искључе. Истичемо, управо превод омогућава да се Свето писмо остварује у верском животу и на друштвеном плану. Имам на уму специјални начин превођења, а то је интерлинеарни превод у којем се лексички преноси исписују у реду испод изворног текста. Овај начин штампања је био у употреби у време ширења хришћанства, а касније је бивао обнављан као први корак на путу превођења на народне језике у Европи. Интерлинеарни превод чини оригинални текст Светога писма приступачним широком читаоштву. Пре више година у Русији је предузета оваква врста превођења, и били смо сведоци огромне пажње коју је изазвало прво огледно издање.¹¹ На овај начин се однос изворника према преводу може успешно приказати њиховим комбиновањем у једну целину.

Светом тексту није потребан свети језик, и грчки *коине* стекао је предност у Новом завету над атичким грчким. Није тај општи дијалект, *коине*, постао свети, јер су Свети оци писали на атичком. Напротив, у историји хришћанства сваки нови превод Библије, ако се упустио у богослужење на народном језику, породило је нови књижевни језик. Незабележена култура постаје књижевном онда кад јој је у темељу свештени текст. Црквенословенски језик, сачињен ради превода богослужења и Светога писма, остао је за свагда језик Цркве, док су руски и други словенски језици коришћени

⁹ *Pismo Svate Stareho a Noveho Zakona (vcetne deuterokanonickych knih): Podle ekumenickeho vydani z roku 1985*, Praha, 1991.

¹⁰ Metzger, B. M., *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration*, Clarendon Press, Oxford, 1964, 78.

¹¹ *Евангелие от Луки на греческом јазике с подстрохним переводом на рускиј јазик*, Stockholm – St. Petersburg, 1994.

за правне текстове, привреду, трговину и свакодневни живот. Данас ради-мо на новом преводу целе Библије на руски језик, подстицани старањем о свом матерњем језику, и ово ће му удахнути нови развој, ново богатство и -освештаност.

Свето писмо је освештано у његовом изворнику — дожанском поруком; превод се освештава употребом на богослужењу. Нема ни речи о томе где је већа освештаност: Свети Дух дејствује у обоме. Превод чини све народе једнаким, а тешко оном народу који своје благо скрива под мерицом.

Anatoly Alexeyev

Russian Academy of Sciences, Institute of Russian Literature, St. Petersburg, Russia

Holy Scripture and Its Translation

Various reasons can be identified which result in the promotion of a translation to the sacral status of the Holy Scriptures itself.

The intelligibility of the translation is the first reason for this. This fact was already in effect in the biblical period. It can be discerned in the history of the Aramaic Targum and is reflected in the history of the Septuagint. Early versions of the New Testament from the time of their origin acquired a comparatively independent existence. There is a sort of conviction today that an ethnic group cannot be a Christian people unless it has a translation in its own vernacular. If there is a single translation in the community, the tendency of sanctifying it becomes even stronger.

The second reason is *the liturgical use* of a translation. Some political and national movements are accompanied by the establishment of a liturgy in a vernacular.

Some translations in vernaculars have the greatest *importance for the national churches and national standard languages*, among them are *Die Deutsche Bibel* by Martin Luther, the *King James Version*, *Kralicka Bible*.

The *canonization of Vulgate* by the Council of Trent (1546) demonstrated that a translation could win equality and even superiority over the original form of the Holy Scriptures. It gave birth to a new cultural pattern in the way a translation is treated. It is, however, important to distinguish strictly between the Holy Scripture and its translation. The Holy Scripture is unique, and it is the *causa prima* of a great variety of translations. Every one of them is a new attempt at understanding it. The Holy Scripture is an object for study, while a translation is a result of study. Philological work on the Holy Scripture results in an emendation, while philological work on a translation is aimed at generating a text. Every new approach to the Holy Scripture may give birth to a new translation. Translating puts all nations in the way of the Election. The Holy Scripture may be represented by a translation, but it must not be completely usurped by the latter, since an interlinear translation is a way of introducing the original text into a national culture.

Key words: Holy Scriptures, Targum, Hebrew language, New Testament Greek, Bible translations, dynamic translations, original text – translated text, vernacular, liturgical usage, Bible canon.